

KUR'AN'DA YER ALAN "YERYÜZÜNÜ DOLAŞIN" İFADESİ BAĞLAMINDA GÖÇ OLGUSUNA OTANTİK BİR YAKLAŞIM¹

Nihat DEMİRKOL

Dr. İğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim Dalı
Dr. İğdır University, Faculty of Theology, Department of Tafsir of Basic Islamic Sciences

tefsir63urfa@hotmail.com

ORCID ID: [0000-0001-5929-8161](https://orcid.org/0000-0001-5929-8161)

ÖZET

Göç, eşyanın varoluşu ile beraber ortaya çıkmış bir olgudur. Zira hareket eden her şey göç kavramının anlam alanına girmektedir. Eşyanın veya insanın bir yerden başka bir yere gitmesi ve yer değişmesi doğal olarak göç etmesi anlamına gelmektedir.

Göç, tarihin her döneminde insanların hayatlarında önemli bir rol oynamış bir kavramdır. İnsanların hayatlarını değiştirebilecek fırsatlar sunabilirken aynı zamanda güçlüklerde ortaya çıkarmaktadır. Zira göç, küresel bir fenomendir ve dünya genelinde birçok insanı etkiler. Göç eden insanlar, çoğu zaman yeni bir dil, yeni bir kültür ve yeni bir yaşam tarzıyla karşılaşmaktadırlar.

İnsanlığın yönlendirilmesinde önemli bir fonksiyona sahip olan ilahi mesajlar göç olgusuna uzak kalmamıştır. Zira Hz. Âdem'in cennetten yeryüzüne zorunlu göçe tabi tutulmasından Hz. Peygamber'e ve günümüze kadar her dönemde göçler olmuştur. Dolayısıyla ilahi hitabın mesajlarında bu olguyu belirten ifadeler bulunmaktadır. Özellikle *سيرُوا فِي الْأَرْضِ* "Yeryüzünü dolaşın" ifadesi göç olgusunun gerçekliğine değinmektedir. Bu biliri de yeryüzünün gezilmesi ve bu bağlam da kainata olan bakış değerlendirilerek Kur'an'ın göç olgusuna yaptığı atıflar değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Göç, Kainat, Yeryüzünü Dolaşın.

¹ Bu makale yazarın 2023 yılında yayınlamış olduğu "Kur'an'da Göç Olgusu" adlı kitaptan yararlanarak hazırlanmıştır.

ABSTRACT

Migration is a phenomenon that emerged with the existence of things. Because everything that moves falls within the meaning of the concept of migration. The fact that the object or person goes from one place to another and changes places naturally means that they migrate.

Migration is a concept that has played an important role in people's lives in every period of history. While it can offer opportunities that can change people's lives, it also presents challenges. Because migration is a global phenomenon and affects many people around the world. Immigrants often encounter a new language, a new culture and a new way of life.

Divine messages, which have an important function in guiding humanity, have not been far from the phenomenon of migration. Because there have been migrations in every period from the forced migration of Prophet Adam from heaven to earth to the Prophet and to the present day. Therefore, there are expressions in the messages of the divine address that indicate this phenomenon. In particular, the phrase *سِيرُوا فِي الْأَرْضِ* "Wander the earth" refers to the reality of the phenomenon of migration. In this context, the Qur'an's references to the phenomenon of migration will be evaluated by evaluating the travel of the earth and the view of the universe in this context.

Keywords: Qur'an, Migration, Universe, Travel the Earth.

Giriş

Göç, insanlık tarihinde çok eski zamanlardan beri var olan bir fenomendir. İnsanlar çeşitli nedenlerle, yiyecek arayışı, iklim değişiklikleri, savaşlar, ticaret veya keşif gibi sebeplerle yer değiştirmişlerdir. Göç, kültürel etkileşimlere, toplumsal değişimlere ve demografik yapıya büyük etkiler yapmıştır. Zira tarih boyunca göçler medeniyetlerin yayılmasına ve kültürel alışverişe katkıda bulunmuştur. Göç, hem zorunlu nedenlerle (savaş, doğal afetler, ekonomik sıkıntılar) hem de isteğe bağlı olarak (iş fırsatları, kültürel değişim, aile birleşimi) gerçekleşmiştir. Tarih boyunca, göçler toplumların

demografik, kültürel ve ekonomik yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Bugün dünya genelinde milyonlarca insan göç ediyor ve bu göç dalgaları, dünya genelinde kültürel, ekonomik ve siyasi değişikliklere neden oluyor.

İnsanlığa hitap eden ilahi mesajlar göç olgusuna uzak kalmamıştır. Zira en eski din olan Yahudiliğin mensupları en çok göç etmiş insanlardır. Yahudiler bazen ilahi azaptan dolayı bazen de diğer toplumların onlara karşı olan tutum ve davranışlarından dolayı göçe maruz kalmışlardır. Dolayısıyla Yahudilerin yeryüzünde en çok göç etmiş topluluk olduğunu belirtmek mümkündür. Yahudiler iki bin yıl gibi uzun bir süre sonra kurdukları devletleri sayesinde göçlerinin azaldığı görülmektedir.

İslam dünyasında da birçok göç olayı yaşanmıştır. Müslümanlar, farklı nedenlerden dolayı göç etmek zorunda kalmışlardır. Mesela İslam'ın ilk dönemlerinde Mekke'de yaşayan Müslümanlar, inançlarından dolayı baskı ve zulümlere maruz kalmışlardı. Bu nedenle, birçok Müslüman Habeşistan'a ve Medine'ye göç etmek zorunda kaldı.

Son yıllarda Ortadoğu'da yaşanan savaş nedeniyle de birçok Müslüman göç etmiştir. Bu göçler, İslam coğrafyasında büyük bir insani krize neden olmuş ve birçok insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Dolayısıyla göç her zaman ve zeminde insanlığın muhatap olduğu bir olgudur. Bu bağlamda dini metinlerin de göç olgusundan uzak kalacağını düşünmek mümkün değildir.

1. Kur'an'ın Kâinata Bakışı

Kur'an'da kâinatın yaratılışı, içindeki varlıkların özellikleri ve işlevleri, bu varlıkların insanlar için anlamı ve insanın kâinattaki yerine dair pek çok bilgi ve öğüt yer almaktadır.² (Rum: 30/19.; Secde: 32/7.; Yasin: 36/36.; Şura: 42/49.; Zuhruf: 42/12.; Zariyat: 51/49.; Kamer: 54/50.; Hadid: 57/1.; Saf: 61/1.)

Kur'an, kâinatın Allah'ın kudretinin bir eseri olduğunu ve her şeyin bir amaca hizmet ettiğini ifade eder. Yaratılışın detaylı bir şekilde anlatıldığı İnsan Suresinde, kâinatın Allah'ın kudretine ve yaratıcılığına hayranlıkla bakmamız gerektiği vurgulanır.³ Aynı zamanda, kâinattaki her şeyin bir uyum içinde ve belirli bir düzen içinde hareket ettiği, bu düzenin ise Allah'ın iradesiyle gerçekleştiği anlatılır.⁴

Kur'an, kâinattaki varlıkların insanlar için birer işaret olduğunu, doğada

² Rum: 30/19.; Secde: 32/7.; Yasin: 36/36.; Şura: 42/49.; Zuhruf: 42/12.; Zariyat: 51/49.; Kamer: 54/50.; Hadid: 57/1.; Saf: 61/1.

³ Geniş Bilgi İçin Bkz: Abdulhakim Öztürk, *İnsan Suresinin Tefsiri Bağlamında İnsan Tipolojileri*, İğdır Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, 31 vd.

⁴ İnsan: 76/1 vd.; Seyyid Kutub, *Fi Zilali'l-Kur'an*, Daru's-Şuruk, Beyrut, 1992, VI, 3777.; Ahmed Mustafa el-Meraği, *Tefsirul-Meraği*, yy., 1946, XXIX, 159.

gözlemlenen düzenin ve güzelliklerin insanların Allah'ın varlığına inanmalarına vesile olması ve bunların mucize olduğunu belirtir.⁵ Bu bağlamda şu şiirde ifade edilmiştir: *“Her şeyde onun birliğine delalet eden bir ayet vardır.”*⁶ Yine Kur'an, kâinatta insanın yalnız olmadığını, Allah'ın yarattığı tüm canlıların birbirleriyle bir uyum içinde olduğunu ve insanın diğer canlılarla birlikte yaratılış amacına hizmet etmesi gerektiğini belirtir.⁷

Kur'an'a göre bütün kainat Allah'ın kudreti karşısında tesbih ve secde etmekle teslim olmuş bir portre halinde karşımıza çıkmaktadır.⁸ Kainatın bu vasıflarının yanında bütün mülkün Allah'a ait olduğu şöyle vurgulanmaktadır:

وَلِلَّهِ مَلِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ

*“Yer'in ve göklerin mülkü Allah'a aittir. Dönüşte ancak Allah'adır.”*⁹

Mebde ve me'ada vurgu yapan bu ayet¹⁰ Müslümanların zihninde mülkiyet anlayışını da şekillendirmektedir. Zira yeri ve gökleri kudret elinde tutan Allah'ın karşısında mülkiyet taksimi yapmak bir nevi şirk'tir.¹¹ İslamiyet'in mülkiyet tasavvurunun da bütün âlemlerin gerçek sahibi Allah'tır. O dilediğine verir dileğinden de çekip alır. Bu konuya açıklık getiren esas ayet ise şöyledir: *“De ki: Ey mülkün sahibi Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin. Dilediğini de zelil edersin. Her hayır Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye kadirsin.”*¹²

Kainat içerisindeki kusursuzluğun farkına varmak ve mülkiyetin tamamını Allah'a ait olduğunun anlaşılması ise şuur mümkündür. Zira insan düşünüp tefekkür ettikçe şuura varabilir. İnsanın şuura ermesinin önündeki en büyük engellerden bir tanesi ise kibirdir.¹³ Hz. Musa'nın kavminden olan bazıları halk içerisinde bazılarının Hz. Musa'ya inandıkları için kendilerinin inanmayacaklarını belirttiler. Hz. Musa ise onların hesaplarının Allah'a ait olduğunu ifade ettikten sonra, inanmayanlar için *لَوْ تَشْعُرُونَ* “keşke bilseniz” şeklinde onlara karşı ancak bir uyarıcı olduğunu ifade etmektedir.¹⁴

İnanmayanların kibri karşısında Hz. Musa kendisine inananları kovmamıştır. Nesebinden ve maddi durumunun düşük olmasından veya mesleğinden dolayı insanları küçük görüp, onları ayrı kategoride değerlendirmek kapitalist ırkçılıktan

⁵ Al-i İmran: 3/190-191.; Zühaylî, *et-Tefsiru'l-Münir*, XIV, 98-99.; F. Asiye Şenat Kazancı, “Kur'an'ın Ayetleri-Tabiatın Ayetleri: İman Konusu Etrafında Bir Bilgi-Duygu Sarmalı”, *SÜİFD*, Sayı: 20, s. 108.

⁶ Ebu Hayyân, *el-Bahru'l-Muhîr*, I, 273.; Razî, Fahrüddîn, *Mefâtihu'l-Gayb*, (*et-Tefsiru'l-Kebîr*) Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 1999, I, 26.

⁷ Muhammed b. Tâhir İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tunusiyye, Tûnus, 1984, IV, 196 vd.; Muhammed Ali es-Sabunî, *Safvetu't-Tefasir*, Daru's-Sabuni, Kahire, 1997, I, 230-231.

⁸ Al-i İmran: 3/83.; Nahl:16/49.; Ra'd:13/15.; Hac: 22/18.; Semerkandî, *Bahru'l-Ulum*, II, 221, 276, 453.; İsra:17/44.; Nur: 24/41.; Hadid:57/1.; Haşr: 59/1, 24.; Saff:61/1.; Cuma: 62/1.; Mâturîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Mahmud, *Te'vilâtu'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Lübnan, 2005, II, 418.; Maverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib el-Basrî, *en-Nüket ve'l-Uyun*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, ts. III, 245.

⁹ Nur: 24/42.

¹⁰ Razî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIV, 403.

¹¹ Buradaki maksadımız hukuki anlamdaki taksimatlar değildir. Şirk anlamına gelen yaratılıştaki başka ilahları varlığını kabul edenler kastedilmektir.

¹² Al-i İmran: 3/26.

¹³ Kalgı, *Dindarlık ve Kişilik: Ergenler Üzerine Bir Araştırma*, İksad Yayınevi, Ankara, 2021.; Kalgı-Özen, “Covid-19 Hastalığını Geçirmiş Bireylerin Şükür ve Dindarlık Durumlarının İncelenmesi” *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (47), 161-175.

¹⁴ Şu'ara: 26/111-115.

başka bir şey değildir.¹⁵ Dolayısıyla kibir ve gurur, onların sağlıklı düşünmesinin önüne geçmiştir.

Şuurlu düşünmek için kibir ve gurur duygularını aşmak gereklidir. Şuurlu bir Müslüman, göç ettiği zaman Allah'ın tüm dünyayı sahibi olarak görmektedir. Bu bakış açısıyla, sınırların önemi azalır ve terk edilen yurda duyulan özlem azalır. Çünkü Peygamber, Mekke'den Medine'ye hicret etmiş olmasına rağmen Mekke'ye geri dönmemiştir. Günümüzde, Müslümanlar Orta Doğu'dan göç etmektedir ve Türkiye gibi Müslüman ülkeler tercih edilmektedir. Ancak, ülkede yaşanan bireysel olumsuz olaylar nedeniyle göçmenlere karşı tepkiler artmaktadır. Göçmenlerin ülkeden çıkarılması veya kabul edilmemesi gibi dedikodular ortaya atılmaktadır. Elbette ki asayişin sağlanması önemlidir, ancak zorla göç etmek zorunda kalan insanlara karşı olumsuz bir tavır takınmak doğru değildir. Gerçekten de Müslümanlar arasında gerçek anlamda sınırlar yoktur ve asayiş bozmadıkları sürece istedikleri ülkede yaşamalıdır.

2.2. Yeryüzünü Gezme

Geçmişten günümüze insanların sürekli ihtiyaçları olmuştur. Bunlar arasında yeme, içme ve barınma gibi ihtiyaçlar esastır. İnsanlar tek başına veya gruplar halinde bu ihtiyaçlarını gidermek için çalışmaktadırlar. İnsanda bulunan bu ihtiyaç giderme durumu ise göç olgusuna ciddi anlamda etki etmektedir.¹⁶

Kur'an'da yeryüzünü dolaşma ile ilgili ek çok ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerin genel konusu ise Allah'ın yeryüzünde yaratmış olduğu çeşitlilikleri ve insanların bu çeşitlilikleri keşfetmelerini, tanımlarını ve anlamalarını teşvik etmektedir.¹⁷ Mesala bir ayette

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكذِبِينَ

"De ki: Yeryüzünde dolaşın da yalancılara sonu nasıl olmuş, görün!"¹⁸ şeklinde yeryüzünü gezerken yalancılara akıbetinin nasıl olduğuna bakılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.¹⁹ Kur'an, yeryüzünün konumu ve insanların yeryüzünde yaşantısına ehemmiyet vermektedir. Yeryüzünü yaratan ve insanlar için bir barınak kılan²⁰ Allah'ın varlığı ve gücü, Kur'an'da sık sık vurgulanmaktadır.²¹ Dolayısıyla insanların yeryüzün de gezip dolaşması ve göç etmeleri normal bir durumdur. Nitekim göç etmek yeryüzünde gezme anlamına gelmektedir. Göç ederken veya gezerken ibret almak, tefekkür etmek önemli olgulardır.

¹⁵ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, VII, 71.; Razî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIV, 521.

¹⁶ Ebu Zeyd Muhammed İbn Haldun, *Mukaddime*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1988, I, 54 vd.

¹⁷ İbn Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemaleddin b. Abdurrahman b. Muhammed, *Zâdü'l-Mesîr fi 'İlmi't-Tefsîr*, Dâru'l-Kutubi'l-Arabi, Beyrut, 2001, I, 327-328.; Beydâvî, Nasıruddin Ebu Said Muhammed, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1998, II, 493.

¹⁸ En'am: 6/11.

¹⁹ Kurtubî, *el-Câmi'*, VI, 394-395.; Nesefî, *Medariku't-Tenzil*, I, 493.

²⁰ Zuhurf: 43/10.; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVI, 64.

²¹ Bakara: 2/36.; A'raf: 6/54.

Sonuç

Göç, insanlık tarihinde uzun zamandır var olan bir olgu olarak görülmektedir. Yiyecek arayışı, iklim değişiklikleri, savaşlar, ticaret gibi çeşitli nedenlerle gerçekleşebilir. Göç, küresel bir fenomen olduğu için dünya genelinde birçok insanı etkiler. Göç eden insanlar genellikle yeni bir dil, kültür ve yaşam tarzıyla karşılaşır. İlahi mesajlar da göç olgusuna uzak değildir. Örneğin, Kur'an'da "Yeryüzünü dolaşın" gibi ifadeler göç olgusuna atıfta bulunmaktadır.

Göç, tarih boyunca medeniyetlerin yayılmasına ve kültürel alışverişe katkıda bulunmuştur. Son yıllarda Ortadoğu'daki savaşlar nedeniyle birçok Müslümanın göç etmek zorunda kaldığı vurgulanmaktadır.

Kur'an, kâinatın yaratılışını, içindeki varlıkların özelliklerini ve işlevlerini insanlara anlatarak, onların Allah'ın kudretini ve yaratıcılığını takdir etmelerini vurgular. Kâinattaki düzen ve uyumun, Allah'ın iradesiyle gerçekleştiği ve insanlar için birer işaret olduğu belirtilir. İnsanların diğer canlılarla birlikte yaratılış amacına hizmet etmesi gerektiği vurgulanır. Kâinatın ve mülkiyetin tamamının Allah'a ait olduğu vurgulanırken, insanların kibri ve gururu aşarak şuurlu bir şekilde düşünmeleri önemlidir. İnsanların yeryüzünde dolaşması ve göç etmeleri normal bir durumdur ve bu süreçlerde ibret almak ve tefekkür etmek önemlidir.

Sonuç olarak, Kur'an'da kâinatın yaratılışına, insanların Allah'a olan teslimiyetine, mülkiyet anlayışına ve yeryüzünde dolaşma konusuna dair pek çok önemli bilgi ve öğüt bulunmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda insanlar, Allah'ın varlığını takdir etmeli, dünyadaki yaşamlarını bilinçli bir şekilde sürdürmeli ve çevrelerine karşı sorumlu davranmaları gerektiği kanaatindeyiz.

Kaynakça

Öztürk, Abdulhakim, İnsan Suresinin Tefsiri Bağlamında İnsan Tipolojileri, İğdır Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Seyyid Kutub, *Fi Zilali'l-Kur'an*, Daru's-Şuruk, Beyrut, 1992.

Meraği, Ahmed Mustafa, *Tefsiru'l-Meraği*, yy., 1946.

Kazancı, F. Asiye Şenat, "Kur'an'ın Ayetleri-Tabiatın Ayetleri: İman Konusu Etrafında Bir Bilgi-Duygu Sarmalı", *SÜİFD*, Sayı: 20.

Razî, Fahrüddîn, *Mefâtihu'l-Gayb, (et-Tefsiru'l-Kebîr)* Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 1999.

İbn Aşur, Muhammed b. Tâhir, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tunusiyye, Tûnus, 1984.

Sabunî, Muhammed Ali, *Safvetu't-Tefasir*, Daru's-Sabuni, Kahire, 1997.

Mâturîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Mahmud, *Te'vilâtu'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Lübnan, 2005.

Maverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib el-Basrî, *en-Nüket ve'l-Uyun*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

Kalgı, Mehmet Emin, Dindarlık ve Kişilik: Ergenler Üzerine Bir Araştırma, İksad Yayınevi, Ankara, 2021.

Kalgı-Özen, "Covid-19 Hastalığını Geçirmiş Bireylerin Şükür ve Dindarlık Durumlarının İncelenmesi" *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (47), 161-175.

İbn Haldun, Ebu Zeyd Muhammed, *Mukaddime*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1988, I, 54 vd.

Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemaleddin b. Abdurrahman b. Muhammed, *Zâdü'l-Mesîr fi 'İlmi't-Tefsîr*, Dâru'l-Kutubi'l-Arabi, Beyrut, 2001.

Beydâvî, Nasıruddin Ebu Said Muhammed, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1998.

Kurtubî, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kutubi'l-Misriyye, Kahire, 1964.

Nesefî, Ebu'l-Berekat Abdullah b. Muhammed, *Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*, Dâru'l-Kelimu't-Tayyib, Beyrut, 1998.